

НАСТАВНО-НАУЧНОМ ВЕЋУ
ПРАВОСЛАВНОГ БОГОСЛОВСКОГ ФАКУЛТЕТА
УНИВЕРЗИТЕТА У БЕОГРАДУ

РЕФЕРАТ О ЗАВРШЕНОЈ ДОКТОРСКОЈ ДИСЕРТАЦИЈИ
СТРУЧНЕ КОМИСИЈЕ ЗА ПРЕГЛЕД И ОЦЕНУ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

ХРИСТОЛОГИЈА СВЕТОГ ЛАВА ВЕЛИКОГ И ЊЕНЕ ИМПЛИКАЦИЈЕ ПО
ХРИШЋАНСКИ ЖИВОТ ДАНАС

ДОКТОРАНДА МР ИЛИЈЕ МАРЧЕТИЋА

На седници Наставно-научног већа Православног богословског факултета Универзитета у Београду, одржаној 27. јуна 2016. године, изабрани су чланови Стручне комисије за преглед и оцену докторске дисертације мр Илије Марчетића, са насловом *Христологија светог Лава Великог и њене импликације по хришћански живот данас*. Након читања дисертације и међусобног консултовања, чланови Комисије имају част да Већу поднесу следећи Реферат.

1. Основни подаци о кандидату и дисертацији

Мр Илија Марчетић је рођен 27. децембра 1976. године у граду Зрењанину где је завршио основну школу и Гимназију 1995. године, а на Православном богословском факултету у Београду је дипломирао 2002. године стекавши звање дипломираног теолога. Последиломске магистарске студије на Православном богословском факултету у Београду завршио је 22. 11. 2010. године успешном одбраном магистарске тезе *Однос Цркве на Западу према несторијанству у времену светог папе Келестина Првог и богословске делатности светог Јована Касијана*, под менторством проф. протојереја др Радомира Поповића. Непосредно након завршетка основних дипломских студија обављао је делатност православног катихете у свом родном граду, у Зрењанинској гимназији, а током периода 2001 – 2004. године обављао је делатност и помоћника тадашњег епископа банатског за верску наставу, односно делатност епархијског координатора за верску наставу у православној Епархији банатској. За то време се нарочито трудио за унапређење развоја методологије и дидактике верске наставе код православног клира у Епархији

банатској као и код верујућих просветних радника у истој Епархији, што подразумева виши ниво дидактичко – методолошке концептуалности у извођењу верске наставе у свих тадашњих шест архијерејских намесништава Епархије банатске. Код великог броја просветних радника докторанд мр Илија Марчетић је исказао и посвећеност у преношењу савремене теолошке мисли и неопатристичке теологије како би и овај део катихетског кадра био оспособљен и упућен у киригматичну и мисионарску делатност катихетског позива. С тим у вези, мр Илија Марчетић је одржао неколико запажених семинара за катихете у Епархији банатској, како би организација и извођење предмета Верска настава били на што бољем, квалитетном и садржајном нивоу. Тренутно је православни катихета у новосадској Гимназији "Светозар Марковић" и сарадник издавачко – информативне куће "Беседа" православне Епархије новосадско – бачке.

Објавио је више значајних научних радова из области систематске теологије, опште историје Цркве и патристике. Током 2009. године боравио је у Риму изучавајући патристичке списе у вези са Трећим васељенским сабором као и духовност, епиграфику и ранохришћанску уметност хришћанских катакомби на древном Апијевом путу. Део свог истраживања излагао је током 2010. године на веома посећеним предавањима у Библиотеци града Београда као и на међународном симпозиону "Иконографија и архитеттура" у Београду. Такође, био је излагач теолошких реферата на годишњим научним симпозионима "Српска теологија данас", 2010., 2011., 2013., 2014. и 2015. године.

За потребе мисионарско – издавачке делатности православне Епархије новосадско – бачке лекторисао је зборник радова *Милански едикт – наслеђе цара Константина на просторима северне Србије* ("Беседа" – издавачка установа Епархије бачке, Нови Сад 2014.) као и монографију *Успенска црква у Новом Саду, Dormition church in Novi Sad* (двојезично издање, Црквена општина новосадска 2014.). Успешно се бави и стручним превођењем списа и дела из области класичне светоотачке и патристичке књижевности који су повезани са халкидонским богословским христолошким учењем Цркве (списи и дела светих Келестина и Јована Касијана, са латинског језика; светог Лава Великог са латинског језика; светог Кирила Александријског са класичног јелинског језика).

Докторска дисертација *Христологија светог Лава Великог и њене импликације по хришћански живот данас* своју тежњу усмерава на појашњење христолошке мисли светог

Лава Римског Великог и богословске онтологије у домену остварења хришћанског живота и човека као вечног бића - личности, као и на појашњење међусобне сарадње између Римске и Константинопољске Цркве са циљем очувања аутентичне православне христологије. Стога, докторска дисертација управо ту има тежиште свог рада, у повезивању христологије и онтологије, а истовремено даје слику и међусобне синергије царских власти и црквене јерархије у области бриге за чистоту православне вере, имајући у разматрању важне односе христолошког догмата Цркве са антропологијом, еклисиологијом и сотириологијом.

2. Предмет и циљ дисертације

Предмет као и **циљ** докторске дисертације са темом догматског и патристичког богословља у времену IV Васељенског сабора јесте пружање аутентичне богословске слике о томе да је *христологија светог Лава Великог наставак христологије светог Кирила Александријског* и као таква је и *прихваћена на IV Васељенском сабору* 451. године. Такође, докторска студија посебну пажњу усмерава и на *хришћанску онтологију која проистиче из богословске мисли светог Лава Великог* као и његовог сарадника светог Флавијана Цариградског, и на који начин је његова пастирско - богословска делатност утицала на развитак концепта богословске идеје Халкидонског сабора. То је веома битно за богословску науку јер није постојала детаљна студија која би обухватала такав систематичан приказ личности ова два богословска писца V века, приказ њихове идентичне христологије који је природни наставак христологије светог Кирила, а која потом и доводи у везу учење Цркве са начином постојања нас хришћана данас, што значи са хришћанском онтологијом (што, свакако, доприноси утемељењу дисертабилности наслова и циља ове дисертације). Притом је, свакако, било потребно направити осврт на богословље светог Кирила Александријског јер само из таквог приступа може се прецизно и аутентично представити богословље ова два светитеља. У докторској дисертацији је подједнако посвећена пажња и Цариградској Цркви као и Римској Цркви у доба одржавања Халкидонског васељенског сабора. На самом крају докторске студије приказана је важност халкидонске христологије за савременог човека и свет јер је потребно на савремени начин благовестити веру Четвртог васељенског сабора како би и

човек данашњице што боље разумео потребу за богочовечанским Спаситељем, односно за оваплоћеним Богом у концепту домостроја хришћанског учења о спасењу човечанства, превазилажењу смрти и стицању бесмртности као израза несебичног дара љубави Божје.

Пошто је оваплоћена *Личност Бога Логоса та која обезбеђује* да човечанска природа буде у јединству са божанском природом – нераздељиво и несливено (да се не слије са њом и у том сливању не изгуби), дисертација се, дакле, као примарним задатком бави и онтологијом христолошког догмата о Богочовеку: *која онтолошка и црквена питања разоткрива христолошка мисао и богословље Халкидонског сабора* на којем је Лавова христологија била разматрана? Ту је потребно истаћи у истраживању да захваљујући *Ипостаси претпостојећег вечног Божјег Сина* који се оваплотио омогућено је сједињење божанске и човечанске природе. Личност – Ипостас Христова је гаранција тог сједињења зато што је она (Ипостас) конкретно вечно биће које је носилац постојања природе, и овде је битно да нагласимо да *оно што се десило са човечанском природом у Христу* (сједињење са божанском природом) *има онтолошке импликације за све људе* - да у *Христовој вечној Личности постану синови Божји са даром вечног постојања, односно бесмртности* (како је то свети Максим Исповедник изрекао – жеља је Божја да се тајна оваплоћења Логоса оствари у сваком бићу, PG 91, 1084 cd). Зато је веома важно што је у дисертацији наглашен и тај онтолошки моменат, да човечанство (заједно са природом) остварује благодатну бесмртност у Христу, а гаранција тог онтолошког стања је управо Ипостас Богочовека Христа у којој су сједињење две природе, божанска и човечанска, нераздељиво, несливено, неразлучно и непроменљиво. Такође, приликом изучавања Лавових догматских списа указано је и на предности али и на извесне недоречености у вези са теолошким језиком који је коришћен у тим списима, нарочито по питању тога да ли су личност или природа мерило христологије; но, потребно је истаћи да је Лав писао из контекста богословских питања свог историјског периода. У дисертацији је истакнуто то да православна христологија према учењу светих Отаца Цркве на Истоку подразумева да је Личност Христова (а не природе) мерило христологије. Како је главна тема Лавовог богословља оваплоћени Божји Син и домострој спасења човека, ту треба, дакле, истаћи да оваплоћење Христово управо омогућује створеном човеку да постоји вечно, као вечно и конкретно спашено биће у Васкрслеме Христу, јер Свети Дух чини да створени човек у Христу Васкрслеме постане вечна личност, спашена, то јест ослобођена од смрти, са даром

вечнога живота и бесмртности. Следствено томе, закључне импликације докторске дисертације исказују важност халкидонске христологије за савременог човека и свет, јер је потребно на савремени контекстуални начин, имајући догађај Васкрсења Христовог као ерминеvтички кључ, благовестити веру IV Васељенског сабора.

3. Кратак опис садржаја дисертације

Почетни део дисертације, уводни део, описује христолошку мисао V века како би се стекао јаснији догматски преглед у суочавању Цркве са проблемима несторијанства и монофизитства.

а) Прво поглавље дисертације носи наслов *Христолошка мисао Ефеског васељенског сабора и њене импликације за живот Цркве* и описује теолошке импликације Трећег васељенског сабора као и потврду црквене вере у истинитост богооваплоћења, то јест вере у истинито и реално оваплоћење Једног од Свете Тројице – Бога Логоса.

б) Друго поглавље са насловом *Христологија, богословски језик и семантика светог Кирила Александријског. Томос сједињења 433. године као израз богословске мисли светог Кирила Александријског у њеном аутентичном халкидонском тумачењу* даје увид у христологију светог Кирила као и још једну потврду у халкидонско богословско разумевање Кирилове христологије као једино аутентично.

в) Део богословске студије који носи назив *Евтихијанство као богословски проблем – монофизитство на почетку његовог историјског битисања* описује увод у појаву монофизитског учења које се појављује у историји Цркве као негација црквене вере у потпуност оваплоћења Господњег, то јест у потпуност примања целокупности људске природе од стране предвечног Бога Логоса.

г) Богословско – истраживачки део студије посвећен христологији светог Флавијана Цариградског насловљен је *Свети Флавијан Цариградски, исповедник и богослов Цркве – његова православна христологија као христологија васељенске Цркве*. Овај део дисертације полако нас уводи у научни допринос саме студије: изучава се личност и богословско умеће светог Флавијана Цариградског кроз његова писана дела, богословску мисао која потврђује истинитост богооваплоћења, као и његов пастирски труд у животу Цариградске и уопште васељенске Цркве.

д) На посебан начин је важан део ове богословске студије са насловом *Свети Лав Велики Римски као чувар православне христологије васељенске Цркве*. Овај део дисертације у највећој мери представља научни допринос јер описује значајну личност светог Лава Римског који је био свестан да залагање за христологију Халкидонског сабора обавезно захтева и подразумева *верност сотириолошкој димензији христологије светог Кирила*. Његова аутентична христолошка мисао размотрена је кроз његове наведене списе и посланице, са посебним освртом на *Догматску посланицу Лава, епископа римског, Флавијану, епископу константинопољском - Epistola Dogmatica*.

ђ) Поглавље студије које је посвећено искључиво богословској христолошкој мисли Халкидонског сабора 451. године и које је у директној вези са христологијом светог Лава Великог носи назив *Васељенски сабор у Халкидону 451. године и теологија оваплоћења Бога: његов велики значај за богословље и живот Цркве*. Писано поглавље је, у великој мери, један од важнијих домена ове дисертације и састоји се у томе да покаже да је сасвим оправдан напор многих теолога након Халкидонског сабора да покажу суштински *истоветност Кирилове и халкидонске христологије*, односно да је Кирилова и халкидонска христологија једна те иста. Халкидонски сабор је заправо био "кириловски", јер је свети Кирило исповедао једну божанску Личност која се оваплотила што је и суштина Лавове као и халкидонске христологије, с тим да је теолошки језик светог Лава употребљен из семантичке перспективе латинског богословског говорног подручја.

е) Докторска студија има нарочиту тежњу да христолошку мисао халкидонских богословских мислилаца, то јест оних богословских ауторитета који су утицали на формирање халкидонске христологије, доведе у везу са начином живота савременог хришћанина у Цркви и свету, у онтолошком и егзистенцијалистичком контексту. То је исказано у седмом, завршном поглављу студије са насловом *Бог у телу: богословље Халкидонског сабора у односу на хришћански живот у савременом свету; онтолошке импликације вере у Христа као богочовечанског Спаситеља света*. Аутор дисертације је приликом писања студије сматрао за целисходно да је тематика овог поглавља веома важна јер је имао у мислима сентецу Митрополита пергамског Јована Зизијуласа да савремени теолог има задатак да пише за човека савремене епохе. Поглавље описује импликације халкидонске богословске мисли на теологију данас и нарочито истиче потребу за богочовечанским Спаситељем света, ради заштите халкидонске богословске

формулације, а против монофизитске и несторијанске заблуде. Главна тема Лавовог богословља – оваплоћени Божји Син и домострој спасења човека, управо показује да оваплоћење Христово омогућује створеном човеку да постоји вечно, као вечно и конкретно спашено биће у Васкрслеме Христу. Ово поглавље представља истраживање онтологије христолошког богословља Халкидонског сабора и богословске мисли светог Лава по хришћански живот данас, и као такво, такође, представља још један допринос богословској мисли исказаној у овој научној студији.

Закључак рада описује значај халкидонске теологије из перспективе утицаја Лавове и Кирилове богословске мисли, а све то на начин како се то односи контекстуално на савремену антропологију и еклисиологију. Поново је истакнут значај богословске мисли светог Лава у неговању Православља. Истакнуте су и теме о халкидонској христолошкој мисли данас и питање катафатичности и апофатичности њене богословске формуле.

4. Остварени резултати и научни допринос дисертације

Као што је описано у докторској дисертацији, веома важно да разумемо и објаснимо постанак Бога човеком, то јест да одговоримо на питање *cur Deus homo* што је урађено кроз сагледавање христољубиве догматске мисли светог Лава Великог и толико значајног халкидонско – црквеног теолошког учења Цркве. Смисао постанка Бога човеком јесте, заправо, тема есенцијалне христологије у којој постоји настојање да објаснимо Тајну богооваплоћења и да је контекстуално православно изразимо теолошким језиком. То се заиста односи и на нас данас, како је и показало последње поглавље ове богословске студије, јер је православно – халкидонска христологија средиште верско – онтолошке реалности од које живимо ми, верујући хришћани. Православна тријадологија и учење Цркве о Светој Тројици су нам ту заиста комплементарни са христолошким закључцима јер тајна божанске Тројице нам указује и на то да се Један од Тројице оваплотио и постао човек – Богочовек. Из тог сагледавања тајне богооваплоћења нам је откривено и да човек, захваљујући оваплоћеноме Богу, постаје учесник божанског живота, он садејствује у љубави Божјој која нам је историјски постала докучива и додирна догађајем богооваплоћења. И еклисиологија је, наравно, у директној вези са тиме, јер је феномен Цркве наставак Тајне Христове у историји (rekli бисмо и у есхатологији ако имамо у

сазнању и долазак будућег Божјег Царства). Све теме, претходно наведене, које се тичу наше вере могу бити предмет дискусије само уколико се изнова бавимо теологијом Личности Господа Христа. Следствено томе, докторска дисертација указује на то да теологија о Христу увек усмерава на смисао јединства Бога са човеком, на "постајање Бога човеком", и ту се унапред ради о *есенцијалној христологији десценције* и то на начин да се она увек доводи у везу са са размишљањима савремене антропологије, или да кажемо – *трансценденталне антропологије*. Међутим, зашто је потребно у оквирима христологије говорити и о трансценденталној антропологији? Превасходно јер се таква антропологија, повезана са христологијом, тиче сотириологије, то јест спасења човека.

Христологија и антропологија увек иду заједно, нарочито када говоримо о богооваплоћењу, али и о Тајни Христовој у којој је човеку предвиђена благодатна бесмртност још пре постања света. Тек када разумемо шта је, заправо, људско биће можемо објаснити шта то значи да је наш Спаситељ Христос, потпуни Бог и потпуни Човек. Када говоримо о трансценденталној антропологији у вези са христолошком теологијом то заправо имлицира следеће: таква антропологија подразумева *a priori* претходност значења у зависности од вере; тако, на пример, говоримо да је човек по природи већ чином стварања својом добром људском природом већ упућен и орјентисан на Бога, са Којим у заједници љубави остварује благодатну бесмртност. Тако је први човек Адам већ био упућен на Бога као створени син Божји у Христу – нествореном и Јединородном Сину Божјем. Још код Адама се, у складу са тиме, може говорити о трансценденталној антропологији а у вези са христологијом. Тако добијамо још адекватнији и целисходнији израз за ово што је потврђено у закључном разматрању докторске дисертације: христологија и тајна богооваплоћења допуштају да се говори о једној трансценденталној антрополошкој теологији. То је трансцендентална антропологија у Христу као њеном извору и Источнику. Сматрамо да је то оправдано за нас данас и да се таква теологија тиче и еклисиологије и Евхаристије, јер она подразумева човека као личност у Цркви којој је Христос, Васкрсли и оваплоћени Месија, Начелник и објавитељ Царства Божјег које ће доћи. Модерна философија када говори о трансценденталној философији или, пак, егзистенцијализму, говори на такав начин да појам Бога може али и не мора бити подразумеван. Међутим, ми се не можемо сложити са тиме: будући да је човек створен и замишљен да буде бесмртно биће (личност), том човеку је потребан извор и Источник

бесмртности, а то је Бог. И због тога је ту и тема и догађај богооваплоћења. И тога ради је ту и Евхаристија као догађај Цркве. Зато такву теолошку антропологију у оквирима христологије, као што је појашњено у овој богословској студији, нарочито у последњем поглављу студије, увек повезујемо са еклисиологијом.

Управо зато што Црква као заједница у Светоме Духу јесте имала прошлост и има садашњост, као и будућност, класичне црквене христолошке формулације нису само крај једне историје догмата, него су и полазиште и основ јер у нашем одношењу према формулацијама светоотачких христолошких учења и васељенско – саборских догмата пронаћи ћемо сигурност и гаранцију да смо заиста разумели та учења и те догмате, те их можемо и контекстуално, у складу са православном вером, и објавити свету како би их и свет разумео и био спасен Христом и у Његовој Личности. Шанса коју данас има христологија је заиста велика: та шанса се назире на хоризонту духовне кризе у коју је дошао свет због због удаљавања од духовности. Христологија је, следствено томе, ту да помогне данашњем човеку и свету који он наставља. Христологија је ту да укаже да подвојеност између вере и начина живљења без вере није добра јер је довела до отуђења савременог човека. Не бисмо хтели заобићи чињеницу да је до тог отуђења делимично дошло и због извесних нетеолошких изведеница нововековне философије. Ово се превасходно тиче утицаја таквих стремљења која утиру пут индивидуализму, уместо да припреме пут оличношћењу (и обожењу); раздвајањем субјекта од објекта, раздвајањем човека од Другог као друге персоналне стварности с' којом је човек позван да има заједницу и тако постане личност (а са Богом и – бесмртна личност), створена је таква реалност кризе у којој је објективна стварност десакрализована и где се Други посматра врло често као објекат за употребу, уместо као биће позвано на заједницу. Чак и религиозност која не подразумева Другог у заједници није православна и литургијска, уосталом, у томе је и разлика између Цркве и религије: уопштена религијска заједница може постојати и без свете Литургије, само на основу појединих религијских начела, али Црква је благодатна заједница која постоји на основу литургијско – евхаристијског сабрања чији идентитет извире из будућег Царства Божјег. Стога бисмо умесно могли да запазимо и тај допринос докторске дисертације: христологија и претходно описана теолошка антропологија имају тај диван задатак да уведу савременог човека у ту и такву црквену заједницу која већ овде и сада, ἐπί τό αὐτό, иконизује будуће Божје Царство

сведочећи о спасењу човека које је почело догађајем богооваплоћења које јесте главна тема христологије светог Лава Великог. И поред тога, било би целисходно запазити да је христолошка мисао светог Лава дала више од катафатичког богословског исказа о сједињењу двеју природā у једној Личности Христовој: као што смо могли приметити, христолошке импликације његовог учења утврђују и православно учење по питању тријадологије, сотириологије, као и о Рођењу Христовом од Дјеве или, пак, Његовом истинском Васкрсењу у прослављеном телу. Све су то теме које је он излагао објашњавајући хришћанско учење о двома Христовим природама указавши на то да ако то учење није основ христологије онда се целокупна православна христологија доводи у питање. Богословски разумевано, Лавова теологија је заиста посебна у својој искрености и интенционалности, мада је било потребно у већој мери нагласити Личност Христову а не природе као мерило христологије. Он се толико трудио да искаже да Христос уистину јесте и потпуни Бог и потпуни Човек: једна природа у Христу није у опречности другој нити је поништава, и није немогуће за Христа да заиста буде Носилац двеју природā, јер, подсећамо поново, Личност има превасходство у односу на природу. Христос је као једна Личност – Богочовек. С друге стране, две Христове природе су и несливене и нераздељиве, те њихово разликовање не може дати нову личност како је несторијанство научавало. Зато је било потребно богословски катафатичким језиком произнети христолошко учење о *unio hypostatica*. Међу многим Лавовим списима у докторској дисертацији највише пажње је посвећено Лавовој *Догматској посланици* или *Томосу* јер она то заслужује будући да у њој свети Лав даје основ за утврђивање богословског учења о *unio hypostatica*, доводећи ту значајну богословску формулацију у вези са учењем о Цркви и спасењем човека. Сасвим је слободно рећи да Христос има двоструку једносушност, са Богом Оцем и са нама, као истинити Бог и истинити Човек. Притом је потребно нагласити да халкидонска христологија на коју је учење светог Лава имало знатан утицај не допушта никакво осамостаљивање човештва у Христу независно од Личности Логоса Христа, него само у контексту *unio hypostatica*, односно описује постојање тог човештва које је сједињено са Божанством, несливено и нераздељиво, у Христу. То неиказано чудесно сједињење природā у Спаситељу уистину је донело и прослављење, спасење и бесмртност човечанству којем је омогућено да оно учествује у заједници са оваплоћеним и Васкрслим

Божјим Сином. Као што је истакнуто, Тајна Христова, претходно описана, има импликације и за учење о Цркви, човеку и светој Литургији.

Тиме христологију (што значи и тријадологију и пневматологију) и теолошку антропологију, као и сотириологију, доводимо у везу са еклисиологијом и светом Литургијом. Потребно је да истакнемо још једном, и у закључном разматрању, зашто је то било потребно у докторској студији. Једноставно речено, да би у Христу човек био јединствена и вечна личност. Зато христологија има ту шансу да помогне и данашњем човеку у томе: улазећи у заједништво (литургијско) са Христом човек има прилику да оствари, и то у пуноћи, ту своју исконску жељу да буде непоновљива и вечна, бесмртна личност. Штавише, то је човеку омогућено већ од почетка догађаја богооваплоћења, то јест силаска Бога Логоса у материјални, телесни свет. Догађај Христовог Васкрсења је показао да је могуће да човек оствари своју благодатну бесмртност у светој Евхаристији, јер у њој човек улази у истинско и реално заједништво са Христом, Победитељем греха и смрти. Човек остаје човек али постаје син Божји по благодати. Дакле, потребно је истаћи да је вечни живот човеков – живот као јединствене целовите личности људске – резултат догађаја Евхаристије. Човек постаје син Божји у Сину Божјем, човек постаје личност у Личности Сина Божјег, човек постаје бесмртан у бесмртном Сину Божјем. Да би се то остварило потребна је и наша слобода: да Христос Евхаристије буде наш Христос, да Бог Литургије буде наш Бог. Јер, начин евхаристијског постојања чланова Евхаристије огледа се у заједници слободне љубави у којој препознајемо Господа Исуса Христа као Начелника Евхаристије и као јединствену и непоновљиву Личност за нас. Зато су најважнији феномени у евхаристијском начину постојања – слобода и љубав, односно слобода као љубав. Управо на том онтолошком реализму слободе и љубави је христологија суштински актуелна: "Ко је Христос", "Шта значи моја заједница са Њим", "Шта значи заједница света са њим". Сведочење о Христу као истински оваплоћеном Богу Логосу (и апсолутном Спаситељу) и да евхаристијско заједништво са Њим пружа човеку и свету вечно постојање, је киригматичка поука о јединству Бога и света у Христу које је описано у овој дисертацији. Бог није одустао од своје првобитне замисли да свет постане Његово Царство и да човек буде вечна личност. Јединство са Богом Оцем које је остварио Христос својим оваплоћењем то потврђује, и још бисмо додали: потврђује се човеков идентитет и његова посебност, личност, даје јој се прави смисао и вредност, јер када кажемо да Бог

воли човека то подразумева да Бог жели да човек као јединствен, са својим јединственим идентитетом, постоји као бесмртан. Бог не само да не ограничава људску слободу него је управо омогућава, и не само да је омогућава него је и извор, источник, те људске слободе будући да је љубав начин Божјег постојања. На путу свега тога христологија има посебну шансу да ослушкује тежње данашњег света и да помогне свету и људском друштву да пронађу свој прави идентитет, али и Цркви као заједници да утврди своју веру у сопствени есхатолошки идентитет, јер Месија – Христос, предвечни Логос, је дошао из есхатона. То је веома важно: нагласити да је Логос Божји – Син Очев и Један од Свете Тројице; ова *мета – историја* (ἐκτός τοῦ κόσμου) *Логоса Божјег* представља основу аутентичне христологије јер представља Христа као предвечног (пре – егзистентног) Сина Божјег који је Живот и Истина света.

Христос је тај Логос, тај Живот и Истина, Који се оваплотио, и показао тиме да људска личност може бити духоносна, испуњена Светим Духом и остварити своју ипостасност и сврховитост у аутентичној заједници са Богом Оцем. Човек тако и својом личношћу и својом природом учествује у нествореном битију, животу и благодатној светлости Свете Тројице, те иако створено биће, човек тако постоји на божански начин постојања. Истинска киригма и реалност тога живота у пуноћи тријадолошке божанске Заједнице остварено је догађајем богооваплоћења, зато што је истинити Бог Син, Исус Христос, постао и истинити човек. Само у том догађају који је открио своје назначење нарочито кроз импликације Христовог Васкрсења омогућен је човеков доживљај спасења у животу Цркве: спасења које је трајно, које ни врата ада не могу поништити, спасења које је доступно сваком човеку, аутентично и понаособ, као и целокупном човечанству у општем смислу.

5. Закључак

Потребно је константовати да је докторска дисертација урађена квалитетно и према садржају и према методолошком приступу, при чему је кандидат веома успешно користио патристичко – богословске изворе, као и самостално изложио своја размишљања и ставове у вези са темама богооваплоћења и христологије светог Лава Великог, као и у вези са савременом богословском мишљу, односно у вези са контекстуалном теологијом. Сâм приступ истраживању Тајне оваплоћења Христовог који је кандидат презентовао у дисертацији показује научни допринос докторске дисертације који се очитује у томе што представља прву опширну и систематску дескрипцију и анализу христолошког учења светог Лава Великог у српској теологији, као и довођење такве христологије у везу са савременом хришћанском онтологијом и неопатристичком теологијом што, према томе, представља и прву такву научну богословску студију у савременој теолошкој мисли, у општем контексту.

Христологија у својој интенционалности има задатак да пренесе и објасни сазнање ко заправо јесте истински и апсолутни Спаситељ од Којег зависи и наше постојање, за Којим искрена вера у Бога трага и да је тај Спаситељ откривен у Личности Господа Исуса Христа, као оваплоћеног Божјег Логоса. У овој богословској студији имали смо прилику да размотримо православност христологије десценције и трансценденталне христологије будући да оне пружају одговор на то исказом да је сâм Логос Божји постао "тело", то јест телесан, истинити човек. Зато ми не говоримо о обоженом човеку него о очовеченом Богу када мислимо на Христову Личност, Ипостас. Следствено томе, веома је важно увек изнова разматрати закључке класичне црквене христолошке мисли што, наравно, не значи да оне не могу бити објашњење и контекстуално у складу са контекстуалношћу и приликама времена у којем Црква Христова врши своју мисију. И халкидонски христолошки догмат, и христолошка мисао светог Лава Великог (или, пак, светог Кирила Александријског) су биле православни одговор на питања теологије V века те се, као тако разумевање, такође могу сматрати "контекстуалним теологијама" будући да дају адекватне одговоре на питања и недоумице у времену и приликама тог доба, чији су одговори толико значајни за нас данас да је могуће говорити о христологији на аутентичан начин само на догматским основама таквих православних христолошких закључака.

Докторска дисертација мр Илије Марчетића, са насловом *Христологија светог Лава Великог и њене импликације по хришћански живот данас* урађена је у складу са одобреном пријавом дисертације. Докторска дисертација је оригинално и самостално научно дело. Комисија за преглед и оцену дисертације са задовољством изражава своје мишљење и констатује да овај богословски рад испуњава научне нормативе докторске дисертације и предлаже Наставно-научном већу Православног богословског факултета Универзитета у Београду да одобри јавну одбрану овог рада.

У Београду, 06. јула 2016. године

Чланови Стручне комисије за преглед и оцену дисертације:

1.
др Игнатије Мидић, редовни професор
Православног богословског факултета Универзитета у Београду (ментор)

2.
др Максим Васиљевић, ванредни професор
Православног богословског факултета Универзитета у Београду

3. _____
др Радивој Радић, редовни професор
Филозофског факултета Универзитета у Београду